

AKTUALNOST I MJERODAVNOST BIBLIJE NA PRAGU TREĆEG TISUĆLJEĆA

Uz dokument Papinske biblijske komisije
»Tumačenje Biblije u Crkvi« (1993.)

Adalbert REBIĆ, Zagreb

Sažetak

Pisac pokazuje najprije kako se Crkva posljednjih sto godina odnosila prema Bibliji. Ukratko izlaže najznačajnije crkvene dokumente i ustanove s obzirom na Bibliju. U drugom dijelu pisac temelji svoje izlaganje o aktualnosti i o mjerodavnosti Biblije na dokumentu Papinske biblijske komisije *Tumačenje Biblije u Crkvi*. Dokument ima četiri dijela. *Prvi dio* izlaže egzegetske metode i pristupe Bibliji. *Drugi dio* raspravlja neka hermeneutska pitanja. *Treći dio* ističe obilježja katoličkog tumačenja Biblije. *Četvrti dio* govori o tumačenju Biblije u Crkvi. U završnom dijelu pisac se obraća sudionicima Teološko-pastoralnog tjedna i iznosi konkretne situacije u kojima Biblija osobito dolazi do svoje aktualnosti i mjerodavnosti; potiče ih na pastoralni rad oko širenja Biblije, na aktualizaciju i inkulturaciju Biblije, na širenje biblijske literature, na korištenje svih mogućnosti koje suvremena tehnika nudi za širenje i produblivanje Biblije. Biskupe potiče da u tome pomognu svećenicima, da potaknu svećenike da ustroje župske knjižnice, da uvedu biblijske nedjelje, možda i biblijske mjesece.

Ključne riječi: Biblija, tumačenje Biblije, egzegeza, Biblija u životu Crkve, Dokumenti Druge vatikanske sabora o Bibliji.

Uvod

Biblija je za nas kršćane sveta knjiga, svjedočanstvo vjere starozavjetnih i novozavjetnih pravednika. U njoj je na mnogovrsne načine zapisan »brižljivi rasporedaj objave« koji je Bog ostvarivao »zahvatima i riječima« (DV 2) kroz povijest *Izraela*. Bog je naime »u svojoj dobroti i mudrosti odlučio da objavi Sebe i da saopći Otajstvo svoje volje (usp. Ef 1,9) kojim ljudi po Kristu, *Riječi koja tijelo postade*, u Duhu Svetomu imaju pristup k Ocu i postaju zajedničari božanske naravi« (DV 2).

U Bibliji je ljudskim govorom ispričano kako je Bog po svojoj svemogućoj Riječi »sve stvorio« (usp. Iv 1,3), svijet i čovjeka (Post 1,1ss), i kako je upravljao svijetom i sudbinom ljudi, od samog početka ... Od početka je naime ljudima

otkrivao samoga sebe želeći ljudima otvoriti put spasenja. Prve stranice Biblije izvješćuju kako je Bog već prvim ljudima, nakon njihova pada, obećao otkupljenje i tako im ulio nadu u spasenje (usp. Post 3,15). Vodio je kroz cijelu povijest čovječanstva brigu za ljudski rod da svi ustrajni u dobrim djelima, koji traže spasenje budu spašeni. Pozva Abrahama da od njega učini veliki narod (usp. Post 12,2ss). Taj je narod nakon patrijarha, po Mojsiju i prorocima poučavao da upozna Njega, jedinoga Boga živoga i istinskoga, brižljivoga Oca i pravednog suca, i da iščekuje obećanoga Spasitelja. U više je navrata ljudima i Savez ponudio i poučavao ih po prorocima da iščekuju spasenje, otkupitelja, Mesiju. I tako je kroz vjekove pripravljaio put Isusu Kristu i njegovu Evanđelju.

A pošto je »više puta i na više načina Bog nekoć govorio ocima u prorocima, konačno, u ove dane, progovori nama u Sinu« (Hebr 1,1–2). Posla naime svoga Sina, vječnu Riječ, koji prosvjetljuje sve ljude, da se među ljudima nastani i da ih uputi u najnutarnjije tajnosti Božje (usp. Iv 1,1–18). »I Riječ Božja tijelom postade i nastani se među nama!« (Iv 1,14). Postade čovjekom, čovjeku u svemu sličan, osim u grijehu, da bi čovjek mogao postati bogom. To je veličanstvena razmjena dobara! To je *oikonomia spasenja*, divni raspoređaj spasenja!

Bog je dobrostivo uredio da ono što je objavio za spasenje svih naroda ostane dovijeka neiskvareno i da se prenosi svim naraštajima. Stoga je Krist, Gospodin, u komu se dovršuje sva objava Višnjeg Boga (usp. 2 Kor 1,30; 3,16 – 4,6), dao svojim učenicima nalog da Evanđelje koje je – unaprijed obećano po prorocima – on sam svojim ustima proglasio – propovijedaju svima kao vrelo svekolike i spasonosne istine i reda života uvodeći ih u zajedništvo božanskih darova, poštujući i nadahnuto tumačeći ona Pisma koja će se u ekonomiji Evanđelja zvati Starim zavjetom. To su oni vjerno izvršili! Apostoli usmenim propovijedanjem, primjerima i ustanovama predadoše ono što su ili primili iz usta ili iz drugovanja s Kristom, ili naučili pod utjecajem Duha Svetoga, svojim učenicima, apostolskim muževima koji pak sa svoje strane, nadahnuti istim Duhom Svetim, tu poruku spasenja pismeno izručise budućim naraštajima ... Ta dakle Sveta predaja i Sveto pismo obaju zavjeta jesu kao pismo nebeskog Oca svojoj djeci, putnicima na zemlji, i kao ogledalo u kojem mi Crkva, dok putujemo zemljom promatramo Boga od kojeg sve primamo, dok ne budemo dovedeni da ga licem u lice gledamo kakav jest (usp. I Iv 3,2) (usp. DV, 7).

Odatle je razumljivo da je Biblija, »od ključne važnosti za kršćansku vjeru i život Crkve, kao što Koncil veli: 'U svetim knjigama, naime, Otac nebeski s velikom ljubavlju dolazi u susret svojim sinovima i s njima razgovara. A tolika je sila i moć u riječi Božjoj da je ona uporište i životna snaga Crkvi, a sinovima Crkve ona je jedrina vjere, hrana duši, čisto i nepresušno velo duhovnoga života.'«¹

¹ PAPA IVAN PAVAO II., *Tumačenje Biblije u Crkvi, Govor pape*, br. 1; (usp. još i DV, 21). *Tumačenje Biblije u Crkvi. Dokument Papinske biblijske komisije* citiram prema hrvatskom

U povijesti kršćanstva, osobito u zapadnim kršćanskim civilizacijama, Biblija je imala povlašteno mjesto. Sve do srednjeg vijeka ona je bila ne samo knjiga po svoj svojoj odličnosti, nego i jedina knjiga koju je čitala elita mudrih ljudi. Poslije pada rimskoga carstva i pada u zaborav klasičnih djela, ona je zamijenila klasično štivo; ona je postala priručnik za kristijanizaciju Europe. Sjetimo se samo koju ulogu ima Biblija u djelima *Augustina* i u djelima drugih crkvenih pisaca koja su obilježila razdoblje cijelog srednjeg vijeka. S Luterovom reformom i s pronalaskom tiska ona je postala pristupačna mnogim vjernicima; postala je aktualna kao nijedna druga knjiga. U vrijeme prosvjetiteljstva i racionalizma na nju se primjenjuju ista pravila kao i na sve druge knjige. Počinje ju se stručno raščlanjivati, proučavati sa svih strana, pod svim vidovima. U prošlom stoljeću ona je bila najproučavanija knjiga: njome su se bavili i na njoj iskušavali svoje sposobnosti i lingvisti i povjesničari i filozofi i teolozi i romanopisci ... U suvremenim nastojanjima Crkve da uspostavi dijalog sa suvremenim svijetom Biblija joj je vrhunsko mjerilo, kriterij, norma ponašanja. To je dokazao Drugi vatikanski sabor. Biblija je uvijek aktualna, jer pripovijeda povijest spasenja, povijest Boga i čovjeka, povijest milosti i grijeha, povijest čovjekovih duhovnih dostignuća ali i njegovih čudorednih padova. U Bibliji nalazimo odsjev svih prednosti i mana našega vremena. Proučavanjem biblijske povijesti spasenja možemo predusresti i spriječiti mnoga zla koja se poput crnih oblaka nadvijaju nad obzorjem naše sadašnjice a mogu doseći svoj zenit u trećem tisućljeću. Problemi biblijskih ljudi, istina, nisu isti kao naši problemi i njihova se rješenja kojiput ne mogu doslovce primijeniti, ali temeljna je tjeskoba čovjekova i načini kojima ju, po Božjem nadahnuću, rješavamo, vječna. Čovjek se kao transcendirajuće biće, biće s moralnim obvezama i duhovnim povlasticama, u biti ništa nije izmijenio. Grijeh prvog čovjeka grijeh je svakog čovjeka i povlastice prvog čovjeka povlastice su svakog čovjeka. Bog je čovjeka stvorio i predodredio za se (*milost*), a čovjek bi htio biti sam za se, bez Boga (*grijeh*).

Stoga i *način* na koji su biblijski tekstovi tumačeni za ljude današnjice ima izravne posljedice na njihov osobni i zajednički odnos prema Bogu, a čvrsto je povezan i s poslanjem Crkve. »Riječ je o životnom pitanju koje zaslužuje svu našu pozornost«, reći će Papa u navedenom dokumentu (*Tumačenje*, br. 1, str. 8).

izdanju, *Tumačenje Biblije u Crkvi* Dokumenti 99, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1995., str. 8; L. RUPPERT, Neue Impulse aus Rom für die Bibelauslegung – Zum neuesten Dokument der Päpstlichen Bibelkommission. *Bibel und Kirche*, 49 (1994.), 202–213.

Dokumenti crkvenog učiteljstva posljednjih 100 godina

Kako *aktualnim* i kako *važnim* Crkva drži Sveto pismo, dokazuju dokumenti koje je crkveno učiteljstvo posljednjih sto godina objelodanilo o važnosti i značenju Svetoga pisma za kršćanski nauk i za kršćanski život.

A. Providentissimus Deus (Leon XIII., 1893.)

Prije nešto više od sto godina, 18. studenoga 1893. godine, objelodanio je papa Leon XIII. encikliku *Providentissimus Deus* kojom je želio posebno zaštititi katoličko tumačenje Biblije od napada racionalističke znanosti. Ona se pojavila u vremenu koje je bilo obilježeno žestokim polemikama protiv vjere Crkve. Liberalna egzegeza dala je snažnu potporu takvim polemikama, jer je koristila sve znanstvene izvore, od tekstualne kritike do geologije, uključujući i filologiju, literarnu kritiku, povijest religija, arheologiju i neke druge discipline. Međutim, umjesto da anatemizira upotrebu znanosti u biblijskoj interpretaciji, enciklika *Providentissimus Deus* ozbiljno poziva katoličke egzegete da steknu istinsku znanstvenu vještinu tako da mogu nadmašiti svoje protivnike na njihovom vlastitom području. Crkva se ne plaši znanstvene kritike. Ona je jedino nepovjerljiva prema unaprijed stvorenim mišljenjima koja tvrde da se temelje na znanosti ali s pravom znanošću nemaju veze; znanost rabe da skrenu sa svoga područja (*Tumačenje*, br. 4, str. 10–11).

B. Biblijske ustanove Svete stolice

Početak stoljeća Crkva je pokazivala stalno zanimanje za biblijske probleme. Godine 1902. Leon XIII. utemeljio je *Biblijsku komisiju*; 1909. Pio X. osnovao je *Biblijski institut* za unapređivanje biblijskog studija i izobrazbu stručnih bibličara, profesora biblijskih znanosti.

Od osobite je važnosti za Crkvu bila *Biblijska komisija*.

Papinsku biblijsku komisiju je, rekosmo, ustanovio Leon XIII. 30. listopada 1902. godine, želeći tako unaprijediti studij Svetoga pisma. Spočetka je Komisija uglavnom davala mjerodavne odgovore na upite u svezi s Biblijom: od 1905. do 1915. godine objavila je četrnaest takvih odgovora, *responsa*.² Budući da u ono vrijeme članovi Komisije nisu bili stručnjaci nego kardinali, nailazili su ti odgovori često i na žestoku kritiku od strane stručnjaka. Neki su katolički biblijski stručnjaci bili tim odgovorima i bolno pogođeni, kao npr. Marie-Joseph Lagrange

² Usp. *Enchiridon Biblicum*, Napoli – Romae, 1965. (skraćeno EB), br. 160ss; 181–184; 187 do 189; 324–339; 383–416.

OP (1855.–1938.).³ Posljednjih godina prije Drugog vatikanskog sabora sastav Komisije se znatno poboljšao tako da je Komisija 1964. godine mogla objaviti izvršni dokument o povijesnoj istinitosti Evanđelja: *Sancta Mater Ecclesia* (od 21. travnja 1964. godine).⁴ U tom je dokumentu svoje dostojno mjesto našla i tzv. »Formengeschichte« i iz tog su dokumenta cijele rečenice bile prepisane u dogmatsku konstituciju »*Dei Verbum*«. Do te promjene došlo je zato što su 1963. godine u Komisiju kao članovi savjetnici imenovani izvršni egzegeti. Godine 1964. među dvojicom novih kardinala imenovanih za članove Komisije bijahu vrsni egzegeti. To je u značajnoj mjeri mijenjalo lice Komisije. Kasnije će papa Pavao VI. Papinskoj biblijskoj komisiji svojim motu proprio »*Sedula cura*« dati novi oblik.⁵ Dok je stara PBK bila kardinalska komisija s crkvenoučiteljskim karakterom, dotle je nova Komisija slovila kao međunarodno povjerenstvo sastavljeno od svjetskih sz. i nz. stručnjaka. Članstvo u Komisiji traje pet godina. Članovi se redovito sastaju u tjednu poslije Bijele nedjelje. Plenarno zasjedanje pripremljeno je od strane subkomisije. Voditelja Komisije biraju članovi između sebe (tako je od 1973.–1989. voditelj Komisije bio Henry Cazelles, iz Pariškog katoličkog instituta, *Institut Catholique de Paris*, a od 1991. voditeljem Komisije Albert Vanhoye.

Papinska biblijska komisija je u sastavu Kongregacije za nauk vjere, pa je predsjednik te Kongregacije ujedno i predsjednik Biblijske komisije. On predsjedava plenarnim sjednicama. Komisija je u svojim zaključcima potpuno slobodna; ona nije pomoćno tijelo Kongregacije.

C. *Papa Benedikt XV.* je godine 1920. o 1500. obljetnici smrti sv. Jeronima objavio encikliku o interpretaciji Biblije.

D. *Divino Afflante Spiritu* (Pio XII., 1943.)

Godine 1943. prilikom pedesete obljetnice enciklike *Providentissimus Deus* papa Pio XII. je objelodanio novu encikliku *Divino Afflante Spiritu*, encikliku od iznimno velike važnosti.

Taj živi poticaj biblijskim istraživanjima potpuno je potvrdio *Drugi vaticanski sabor* dogmatskom konstitucijom *Dei Verbum*, tako da je cijela Crkva od toga imala koristi. Dogmatska konstitucija *Dei Verbum*, Riječ Božja, objašnjava rad

³ P. BENOIT, Marie-Joseph Lagrange, u: *Lexikon für Theologie und Kirche*, VI, 1961., str. 731.

⁴ Službeni tekst dokumenta *Sancta Mater Ecclesia*, vidi u: AAS 56 od 1964., str. 717–728.

⁵ Službeni tekst u AAS 63(1971) 665–669. O staroj i novoj Papinskoj biblijskoj komisiji vidi članak A. VANHOYE, *Passé et présent de la Commission Biblique*, u: *Gregorianum* 74 (1993.), 261–275.

katoličkih egzegeta i poziva pastire i vjernike da se više okoriste hranom riječi Božje sadržane u Pismima.

Međutim, vratimo se enciklici Pija XII. *Divino Afflante Spiritu*, jer je ona bila prijelomna u studiju Svetoga pisma. Dok je Leonova enciklika *Providentissimus Deus* željela zaštititi katoličko tumačenje Biblije od napada racionalističke znanosti, *Divino Afflante Spiritu* prvenstveno se brinula da obrani katoličku interpretaciju od unutarcrkvenih napada koji su se suprotstavljali korištenju znanosti od strane egzegeta, hoteći tako nametnuti ne-znanstvenu, tzv. »duhovnu« interpretaciju Svetoga pisma (usp. *Tumačenje*, Govor Pape, br. 3, str. 10). Ta korijenita promjena gledišta očito je bila uvjetovana okolnostima. *Providentissimus Deus* se pojavila u vremenu koje je bilo obilježeno žestokim polemikama protiv vjere Crkve, a *Divino Afflante Spiritu* objavljena je ubrzo nakon što se pojavila potpuno drugačija polemika, posebno u Italiji, protiv znanstvenog proučavanja Biblije. U širokom optjecaju pojavio se anonimni pamflet (monsinjora Romea!) koji je upozoravao na nešto opisano kao »vrlo ozbiljna opasnost za Crkvu i duše: kritičko-znanstveni sustav u istraživanju i interpretaciji Svetoga pisma, njegova pogubna zastranjenja i zablude« (*Tumačenje*, br. 3, str. 10).

Pedeset godina nakon enciklike Leona XIII. papa Pio XII. mogao je u *Divino Afflante Spiritu* uočiti plodnost smjernica koje je dala Leonova enciklika: »Zahvaljujući boljem poznavanju biblijskih jezika i svega što se tiče Istoka ... dobar broj pitanja koja su se javila u vrijeme Leona XIII. protiv autentičnosti, drevnosti, integriteta i povijesne vrijednosti svetih knjiga ... sada je bilo riješeno.«⁶

Obje enciklike traže od katoličkih egzegeta da ostanu u punom suglasju s otajstvom Utjelovljenja, s otajstvom zajedništva božanskog i ljudskog u konkretnom povijesnom životu. Zemaljski Isusov život nije označen samo mjestima i datumima s početka prvog stoljeća u Judeji i Galileji, nego i njegovom ukorijenjenošću u dugoj povijesti malog naroda drevnog Bliskog istoka, s njegovim slabostima i njegovim veličinama ... *Divino Afflante Spiritu* posebno je preporučila egzegetima istraživanje književnih vrsta koje su u upotrebi u svetim knjigama, i ide tako daleko da kaže kako katolička egzegeza mora biti »uvjerena da taj dio njezine zadaće ne može biti zanemaren bez ozbiljne štete za katoličku egzegezu.«⁷ Preporuča da egzeget vodi računa o povijesnom i kulturnom kontekstu Biblije. To je zapravo ispunjenje naloga koji je papa Leon XIII. dao egzegetima utemeljujući Biblijsku komisiju: »Neka ništa ne smatraju tuđim svojem području što je marljivo istraživanje suvremenih znanstvenika pronašlo u novije vrijeme;

⁶ EB, br. 546.

⁷ EB, br. 560.

upravo suprotno, neka budu budni da usvoje bez oklijevanja sve što je korisno, a što svako razdoblje iznova pridonosi biblijskoj egzezezi!« (*Vigilantiae*, 4).⁸

Papa Ivan Pavao II. na to primjećuje: »To istraživanje, ipak, nije dovoljno. Radi poštivanja uzglobljenosti vjere Crkve i pisamskog nadahnuća, katolička egzegeza mora biti oprezna da se ne ograniči na ljudske vidove biblijskih tekstova. Ponajprije, ona mora pomoći kršćanskomu puku da jasnije shvati Božju riječ u svetopisamskim tekstovima tako da je uzmogne bolje prihvatiti kako bi potpuno zaživio u zajedništvu s Bogom. Poradi toga očito je nužno da i sam egzeget razabere božansku riječ u tekstovima, a to je moguće jedino ako je njegov intelektualni rad potkrijepljen snažnim duhovnim životom!« (*Tumačenje*, Govor, br. 9, str. 16–17).

Kratkom sintagmom, preuzetom od sv. Augustina, *Divino Afflante Spiritu*, izriče isti zahtjev: »*Orent ut intellegant!*«.⁹ Slično je i papa Leon XIII. u *Providentissimus Deus* pisao da egzeget za ispravno tumačenje Svetoga pisma treba pomoć istoga Duha Svetoga, u kojem je sve Pismo i napisano.

Čitatelj Biblije je, odatle, pozvan da *moli* i traži u molitvi nutarnje svjetlo Duha Svetoga i poučljivo prihvati to svjetlo, traži ljubav koja jedina osposobljava čitatelja Biblije za shvaćanje jezika onoga Boga, koji »je ljubav!« (1 Iv 4,8–16).

Otvorenost Duhu Svetomu ostvaruje i osnažuje drugi stav koji je potreban za ispravnu usmjerenost egzegeze: *vjernost Crkvi*. Katolički egzeget shvatit će bolje i ispravnije biblijske tekstove unutar crkvene zajednice, unutar koje su oni i nastali ili od koje su oni preuzeti i kanonizirani. Sveto je pismo povjereno zajednici vjernika, Crkvi Kristovoj, da bi hranili vjeru i upravljali život ljubavi. Tu činjenicu potvrđuju i novija istraživanja filozofske hermeneutike.

E. Dei Verbum (Drugi vatikanski sabor, 1965.)¹⁰

Biti vjeran Crkvi znači ustvari odlučno se smjestiti u struju velike tradicije, koja je pod vodstvom Učiteljstva, zajamčena posebnom asistencijom Duha Svetoga, priznala kanonske spise kao riječ koju je Bog uputio svome narodu i nikada ih nije prestala meditirati i otkrivati njihovo neiscrpno bogatstvo. Drugi vatikanski sabor to ponovno ustvrđuje u dogmatskoj konstituciji *Dei Verbum* ističući: »Sve naime to što je u vezi s tumačenjem Pisma podliježe konačno sudu Crkve,

⁸ EB, nr. 137–148; A. KLEINHANS, Pöpstliche Bibelkommission, u: *LThK*, 1958., str. 359ss; J. A. FITZMEYER, *Die Wahrheit der Evangelien*, Stuttgarter Bibelstudien 1, Stuttgart, 1965., str. 114.

⁹ Usp. EB, br. 569.

¹⁰ Drugi vatikanski sabor, *Dokumenti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1970., str. 391–416.

koja obavlja božansko poslanje i službu čuvanja i tumačenja riječi Božje!« (DV, 12).

F. Tumačenje Biblije u Crkvi (Papinska biblijska komisija, 1993.)

Dokument Papinske biblijske komisije, *Tumačenje Biblije u Crkvi*, objavljen je 15. travnja 1993. godine. To je dokument koji nadasve dokazuje aktualnost i mjerodavnost Svetoga pisma u Crkvi danas i u životu svakog vjernika. Dokument je zajednički rad članova Papinske biblijske komisije koji su oni duže izrađivali.

Temu »Tumačenje Biblije u Crkvi« zadao je Komisiji kardinal *Josef Ratzinger*. Povod je bilo njegovo predavanje na skupu teologa u New Yorku 1988. godine na temu: »Tumačenje Svetoga pisma u protivbi. O temeljima i o putovima egzegeze danas.« Članovima Komisije podastro je svoj tekst, međuvremeno objavljen u nizu *Quaestiones disputatae* kod Herdera.¹¹

Razlog da se *J. Ratzinger* posvetio toj temi bijaše taj što se već godinama osjećala stanovita kriza glede egzegetskih metoda, osobito historijsko-kritičke metode. Nakon šezdesetih godina množile su se razne egzegetske metode.¹² Pojavljivale su se gotovo svakih pet godina i to: »kanonska« egzegeza, semiotsko izlaganje, strukturalističko izlaganje Biblije, retorička i narativna analiza, kontekstualno čitanje, teologija oslobođenja, feministička teologija. Napadalo se historijsko-kritičku metodu kao sterilnu, besplodnu, razarajuću ...¹³ Drugi su metodu branili.¹⁴ Čak se u pitanje postavljalo klasične kritičke egzegetske metode koje istražuju izvore, predloške, tradiciju, kompoziciju, redakciju postojećeg biblijskog teksta ... Zbog svega toga počeo je, dakle, kardinal *Josef Ratzinger* raščišćavati te suvremene egzegeze.

Članovi Papinske biblijske komisije izvršno su obavili svoj posao. Dali su, prema pohvalnim riječima pape Ivana Pavla II., izvršni dokument o tumačenju Biblije u Crkvi. Radili su na tom dokumentu dugo, skoro tri godine.

¹¹ J. RATZINGER (Hrsg.), *Schriftauslegung in Widerstreit*, QD 117, Freiburg – Basel – Wien, 1989., str. 15–44.

¹² Usp. H. RIEDLINGER (Hrsg.), *Die Historisch-kritische Methode und die heutige Suche nach einem lebendigen Verständnis der Bibel*, München – Zürich, 1985.; A. RAFFELT (Hrsg.), *Begegnung mit Jesus? Was die historisch-kritische Methode leistet*, Freiburger Akademieschriften 1, Düsseldorf, 1991.

¹³ G. MAIER, *Das Ende der historisch-kritischen Methode*, Wuppertal, 1974.

¹⁴ W. H. SCHMIDT, *Grenzen und Vorzüge historisch-kritischen Exegese*, u: *Evangelische Theologie* 45 (1985), 469–481; L. SCHENKE, *Erwägungen über die theologische Aufgabe der historisch-kritischen Exegese*, u: J. J. DEGENHARDT (Hrsg.), *Die Freude an Gott – unsere Kraft*, FS O. S. Knoch, Stuttgart, 1991., 228–238.

Cilj dokumenta jest »uzeti ozbiljno u razmatranje različite vidove sadašnje situacije u pogledu tumačenja Biblije, biti pozoran na kritike, na pritužbe i na nastojanja koja su izrečena u tom pogledu, vrednovati mogućnosti koje su se otvorile s novim metodama i pristupima i, konačno, nastojati točnije odrediti pravac koji najbolje odgovara poslanju egzegeze u Katoličkoj crkvi ... Papinska biblijska komisija želi ukazati na putove koje je potrebno prijeći da bi se došlo do interpretacije Biblije koja je u najvećoj mogućoj mjeri vjerna svome ljudskom i božanskom karakteru« (*Tumačenje*, Uvod, B, str. 35).

Dokument raspravlja, najprije, o *metodama* za interpretaciju Biblije i o *pristupima* biblijskom tekstu (1. dio), zatim o *filozofskim i teološkim problemima hermeneutike* (dakle o umijeću ispravnog razumijevanja Svetoga pisma (2. dio), te o *posebnim dimenzijama* katoličkog tumačenja (3. dio) i, konačno, o *tumačenju Biblije u životu Crkve danas* (4. dio). Najvažniji od svih tih dijelova su *prvi* (metode tumačenja Biblije i pristupi biblijskom tekstu) i *četvrti dio* (tumačenje Biblije u životu Crkve danas).

1. Vrlo je bogat *prvi dio* dokumenta u kojem se izlažu razne egzegetske metode za interpretaciju Biblije i pristupi biblijskom tekstu. Dokument odmah na samom početku odobrava, dapače zahtijeva *povijesno-kritičku metodu* kao *nužnu* za znanstveno istraživanje značenja drevnih tekstova. Budući da su Sveto pismo, ukoliko je »Riječ Božja u ljudskom jeziku«, sastavili ljudski pisci u svim njegovim različitim dijelovima i u svim njegovim izvorima, za ispravno shvaćanje Pisma ne samo da je dopuštena upotreba te metode nego se ona i zahtijeva«. (*Usp. Tumačenje, I, A, I*; str. 37).

Pod pojmom »egzegetska metoda« podrazumijevamo savkoliki znanstveni postupak rada na tekstovima radi ispravnog razumijevanja teksta. Dokument rabi, osim izraza *metode interpretacije*, i izraz »*pristupi*« (franc. *accès*); oni se primjenjuju u istraživanju jednog određenog gledišta. Metode se bave biblijskim tekstem; ispituju što je biblijski pisac, pa i posljednji redaktor teksta, čitateljima htio poručiti. Metoda može biti diakronička, vremenski različita, i sinkronična, koja vremenski nije različita. Sinkronične su metode retorička, narativna i semiotička analiza, sve druge metode su diakronične.

Velik je prostor posvećen *historijsko-kritičkoj metodi* koju ne obrađuju slučajno odmah na samom početku. Ona uistinu zaslužuje posebnu pozornost; ona najbolje odgovara suvremenim tumačenjima teksta. Obuhvaća raščlambu teksta, rekonstruiranje izvornog teksta; literarnu analizu koja istražuje početak i svršetak teksta, jedinstvenost ili različnost teksta. Ovomu treba prethoditi lingvistička (morfološka, sintaktička) i semantička analiza. Potom egzeget ispituje kojoj književnoj vrsti dotični tekst pripada i koji mu je »Sitz im Leben« (kult, pravni život, sudovi i slično). Nakon toga istražuje moguće usmene tradicije i nositelje tih tra-

dicija, nakon čega obrađuje redakciju teksta pri čemu je osobito važno otkriti namjeru redaktora, zašto je on dotični tekst redigirao i zašto ga je baš ovako redigirao, koje je za to imao razloge ... Metoda sve te radne procese obavlja pod povijesnim vidom: što je tekst u vrijeme svojeg nastanka ondašnjim čitateljima ili slušateljima htio poručiti.¹⁵

Sinkronične metode namijenjene su čitatelju koji se ne zadovoljava samo povijesnim vidovima teksta nego želi saznati što taj tekst, ili dio teksta, poručuje zajednici ovdje i danas. Te metode pokušavaju čitatelja jače uključiti u dijalog sa samim tekstom. Pita se kako dotični biblijski tekst pokušava čitatelja uvjeriti (*retorička metoda*),¹⁶ zatim što dotični tekst jednostavnim pripovijedanjem želi naznačiti (*narativna metoda*)¹⁷ i, na kraju, što mu tekst želi poručiti (*semiotička metoda*).¹⁸

2. »Pristupi«. Dokument razlikuje tri vrste pristupa:

a) *Pristupi biblijskom tekstu, utemeljeni na tradiciji*. Taj je pristup teološki. On pokušava doći do biblijskog teksta preko kanona¹⁹ te se pita što dotični tekst poručuje meni u kontekstu kanona, u kontekstu Svetog pisma kao Božje Riječi, u kontekstu tradicije, iznad svega one otačke grčkog i latinskog podrijetla. Postoji i pristup biblijskom tekstu preko *židovske tradicije* koji se pita kako su dotični tekst shvatili i protumačili židovska tradicija, rabini i rabinske škole. Važni su u tom pogledu židovski prijevodi i komentari Biblije: aramejski prijevodi tzv. *targumi* i biblijski komentari tzv. *midraši*.²⁰ Taj pristup uzima u obzir još i *izlaganje biblijskih tekstova kroz povijest* te se pita kako je neki biblijski tekst bio shvaćen i protumačen, npr. u Srednjem vijeku.²¹

¹⁵ Usp. G. FOHRER, *Exegese des AT* (UTB 267), Heidelberg, 1997.; W. EGGER, *Methodenlehre zum NT. Einführung in linguistische und historisch-kritische Methoden*, Freiburg – Basel – Wien, 1987.; R. WILLMES, »Extreme Exegese«. Überlegungen zur Reihenfolge der exegetischen Methoden, u: *Biblische Notizen* 53(1990) 68–99.

¹⁶ Usp. R. MEYNET, *Initiation à la rhétorique biblique*, Paris, 1982.

¹⁷ Usp. W. EGGER, *Methodenlehre*, 119–133.

¹⁸ Usp. J. DELORME (Hrsg.), *Zeichen und Gleichnisse*, Düsseldorf, 1979.; J. CALLOUD – L. PANNIER, *Sémiotique. Cahiers Evangile* br. 59, Paris, 1987.

¹⁹ B. S. CHILDS, *Introduction to the Old Testament as Scripture*, London, 1983.; J. A. SANDERS, *Torah and Canon*, Philadelphia, 1972.; J. A. SANDERS, *Text and Canon: Concepts and Methods*, u: *Journal of the Biblical Literature* 98 (1979), 5–29.

²⁰ R. GRADWOHL, *Bibelauslegung aus jüdischen Quelle*, sv. I–IV, Stuttgart, 1986., 1987., 1988., 1989.; H. K. BERG, *Ein Wort wie Feuer. Wege lebendiger Bibelauslegung*, München – Stuttgart, 1991., str. 386–404.

²¹ H. GRAF REVENTLOW, *Epochen der Bibelauslegung*, 2 sveska, München, 1990.–1994.; usp. TBC, str. 135.

b) *Pristupi utemeljeni na humanističkim znanostima*. Ovi su pristupi danas u modi. Tumač biblijskog teksta ispituje u kojoj i kakvoj je društvenoj situaciji neki biblijski tekst nastao, da bi ga mogao bolje razumjeti i točnije protumačiti. Tumači uzimaju u obzir društvene, sociološke prilike određenog vremena u kojem je tekst nastao²² i kulturološke prilike, tj. tumač se pita u kakvim je kulturnim uvjetima živio pisac koji je napisao dotični tekst.²³ Neki čak posežu i za *psihologijom* i za *dubinskom psihologijom* u uvjerenju da će oboružani takvim saznanjima bolje shvatiti i protumačiti tekst.²⁴

c) *Kontekstualni pristupi* koji u obzir uzimaju određene povijesne situacije kao što je npr. ona u Latinskoj Americi gdje siromašna Crkva ukazuje na nepravde u odnosu na široke slojeve pučanstva koji žive u siromaštvu, pitanja žena odnosno feministička teologija i slično. Crkva ukazuje na socijalne nepravde, temeljeći svoju poruku na Svetom pismu u kojem su takvi sociološki odnosi oštro kritizirani (proroci Amos, Izaija, Hošea). Kontekstualno čitanje Biblije prakticiraju i oni koji prstom upiru na posebni položaj žene u Crkvi i traže za ženu više prava, više glasa, više aktivnosti i dinamike. U svemu tome temelje se na tekstu Svetog pisma, i to Novoga zavjeta.²⁵ Sve nabrojene metode tumačenja Biblije kao i pristupi biblijskom tekstu u dokumentu *Tumačenje Biblije u Crkvi* na razne su načine pozitivno ovrijednjeni kao nezaobilazni put do istinskog smisla biblijskog teksta, i stoga potrebni. Dokument ukazuje i na ograničenosti i na manjkavosti nekih metoda ili pristupa osobito ako se nazire poopćavanje metode kao što to zna biti slučaj u dubokopsihološkom pristupu ili feminističkim nastojanjima koji biblijski tekst razumijevaju odviše jednostrano. Međutim, treba reći da u glasanji-

²² Usp. R. NEU, *Von der Anarchie zum Staat. Entwicklungsgeschichte Israels vom Nomadentum zur Monarchie im Spiegel der Ethnosoziologie*, Neukirchen – Vlny, 1992.

²³ Usp. R. DE VAUX, *Das alte Testament und seine Lebensordnungen*, sv. I–II, Freiburg – Basel – Wien, 1960. odn. 1966.

²⁴ Usp. E. DREWERMANN, *Tiefenpsychologie und Exegese*, sv. I–II, Olten – Freiburg i. Br. 1985.–1986. Prema teorijama Drewermanna kritički su se odnosili G. LOHFINK – R. PESCH, *Tiefenpsychologie und keine Exegese*, SBS 129, Stuttgart, 1987.; A. GÖRRES – W. KASPER (Hrsg.), *Tiefenpsychologische Deutung des Glaubens? Anfrage an Eugen Drewermann*, QD 112, Freiburg i. Br. 1988. Pozitivno se izjašnjavao o Drewermannovim tezama H. J. POT-TMEYER (Hrsg.), *Fragen an Eugen Drewermann. Eine Einladung zum Gespräch*, SKAB 146, Düsseldorf 1992. O tim teorijama s područja teologije i psihologije A. A. BUCHER, *Bibel-Psychologie. Psychologische Zugänge zu biblischen Texten*, Stuttgart – Berlin – Köln, 1992. Vrlo trijezno o tim teorijama piše H. K. BERG, *Ein Wort wie Feuer*, 139–168.

²⁵ C. MESTERS, *Das Wort Gottes in der Geschichte der Menschheit*, Neukirchen – Vlny, 1984.; E. SCHÜSSLER-FIORENZA, *Zu ihrem Gedächtnis ... Eine feministisch-theologische Rekonstruktion der christlichen Ursprünge*, München – Mainz, 1988.; M. KASSEL, *Feministische Bibelauslegung*, u: W. LANGNER (Hrsg.), *Handbuch der Bibelarbeit*, München, 1987., str. 151–156; H. K. BERG, *Ein Wort wie Feuer*, 250–272.

ma takvih procjena nisu svi članovi bili jednoglasni: u odlučivanju u prilog teksta o feminističkom pristupu manjina je bila protiv oštrog tona i zalagala se za više razumijevanja prema feminističkoj teologiji.

3. Za razliku od navedenih metoda Dokument, uza sve pohvale, drži da *fundamentalističko*²⁶ čitanje Biblije nije primjereno Svetom pismu, dapače u stanovitom je pogledu *opasno*. Fundamentalističko čitanje drži da Bibliju treba tumačiti doslovno u svim njezinim detaljima te se suprotstavlja korištenju povijesno-kritičke metode, kao i bilo koje druge znanstvene metode u interpretaciji Pisma. (*Tumačenje*, I, F, str. 80).

Dokument daje za pravo fundamentalizmu kad inzistira na božanskom nadahnuću Biblije, na nezabludivosti Riječi Božje i na drugim biblijskim istinama uključenim u pet temeljnih točaka. Međutim, njegov način prikazivanja tih istina ukorijenjen je u ideologiji koja nije biblijska, bez obzira što pobornici toga pristupa o tome govorili. Dokument smatra neodrživim to što fundamentalizam »traži čvrsto i sigurno prianjanje uz krute doktrinalne stavove i nalaže, kao jedini izvor učenja za kršćanski život i spasenje, čitanje Biblije koje odbacuje svako postavljanje pitanja i bilo koju vrstu kritičkog istraživanja« (*Tumačenje*, I, F, str. 81). Dokument otvoreno prigovara fundamentalizmu što je »nesposoban prihvatiti punu istinu samog Utjelovljenja ... što izbjegava tjelesni odnos božanskog i ljudskog u suodnosu s Bogom. Odbija dopustiti da je nadahnutu Boža Riječ bila izrečena ljudskim jezikom i da su tu Riječ sastavili, po božanskom nadahnuću, ljudski pisci čije su sposobnosti i izvori bili ograničeni. Zbog toga, fundamentalizam teži da postupa s biblijskim tekstom kao da ga je Duh diktirao riječ po riječ. On ne uspijeva doći do spoznaje da je Riječ Božja bila izrečena jezikom i frazeologijom koji su uvjetovani određenim razdobljem. On također ne posvećuje nikakve pozornosti književnim oblicima i ljudskim načinima razmišljanja, koji se nalaze u biblijskim tekstovima, od kojih su mnogi plod razrade koja se proteže kroz duge vremenske periode i nosi obilježje vrlo različitih povijesnih situacija« (*Tumačenje*, I, F, str. 81ss). Dokument vrlo strogo sudi fundamentalizam upravo zato što je on još uvijek prilično raširen u nekim katoličkim krugovima, osobito u nekim zemljama i u nekim sredinama. Taj dio Dokumenta trebamo uzeti ozbiljno k srcu,

²⁶ Naziv »fundamentalizam« povezuje se izravno s Američkim biblijskim kongresom održanim u Niagari, New York, 1985. godine. Tada su konzervativni protestantski egzgeti definirali »pet točaka fundamentalizma«: verbalnu nepogrešivost Pisma, Kristovo božanstvo, njegovo djevičansko rođenje, nauk o zastupničkom okajanju i tjelesno uskrsnuće u vrijeme Kristova drugog dolaska. Kada se fundamentalistički način čitanja Biblije raširio na druge dijelove svijeta, proizveo je drugačije načine interpretacije.

jer elemenata fundamentalizma u pristupu Bibliji ima u našim sredinama podosta i taj je nekim egzegetima u našoj sredini u bliskoj prošlosti činio poteškoća.

Navest ću, stoga, neke odlomke bojeći se da ih možda sami nećete pročitati.

»Fundamentalizam također neopravdano inzistira na nepogrešivosti detalja u biblijskim tekstovima, posebno u pogledu povijesnih činjenica ili navodnih znanstvenih istina. Materijal koji od početka nije imao nikakvih povijesnih pretenzija, fundamentalizam historizira, jer smatra povijesnim sve što je priopćeno ili pripovjedoano glagolima u prošlom vremenu, bez nužne pozornosti na mogućnosti simboličkog ili figurativnog značenja.

»Fundamentalizam često teži ignoriranju ili negiranju problema koje biblijski tekst sadrži u svojoj hebrejskoj, aramejskoj ili grčkoj uobličivosti. ... Isto tako ne vodi računa o »prečitanjima« (relectures) određenih tekstova unutar same Biblije.

»Glede Evandjelja, Fundamentalizam ne vodi računa o razvoju evandeoske tradicije, nego naivno miješa konačni stadij te tradicije (evandjelja) s početnim stadijem (riječi i djela povijesnog Isusa). U isto vrijeme fundamentalizam zanemaruje važnu činjenicu: način na koji su same prve kršćanske zajednice shvatile utjecaj koji je izvršio Isus iz Nazareta i njegova poruka. Upravo tu se nalazi svjedočanstvo o apostolskom porijeklu kršćanske vjere i njezin izravni izričaj. Fundamentalizam tako iskrivljuje poziv koji upućuje samo evandjelje ...

»Zbog toga, fundamentalizam je često anti-crkven i smatra da se mogu zanemariti vjerovanja, dogme i liturgijske prakse koje su ostale dijelom crkvene tradicije ...

»Fundamentalistički pristup je opasan, jer privlači osobe koje traže biblijske odgovore na svoje životne probleme. Taj pristup može ih zavarati nudeći interpretacije koje su pobožne ali iluzorne, umjesto da im kaže kako Biblija ne sadrži nužno izravni odgovor na svaki od tih problema. Fundamentalizam poziva, bez da to kaže, na određenu vrstu intelektualnog samoubojstva. On unosi u život lažnu sigurnost, jer nesvjesno miješa ljudske ograničenosti biblijske prouke i njezinu božansku bit.« (Tumačenje, I, F, str. 82–84).

4. U drugom dijelu Dokument raspravlja neka hermeneutska pitanja. Dokument konstatira činjenicu da egzegeza treba voditi računa o suvremenoj filozofskoj hermeneutici, koja je naglasila važnost subjektivnosti u povijesnoj spoznaji. U svezi s time spominje djela F. Schleiermachersa, W. Diltheya i posebice M. Heideggera. Slijedeći te filozofije neki su autori iznjedrili suvremene hermeneutičke teorije koje su primijenili na Pismo. To su Rudolf Bultmann, Hans Georg Gadamer i Paul Ricoeur čije egzegetske teorije Dokument ukratko izlaže ukazujući na njihove pozitivne ali i na negativne strane u odnosu na tumačenje Biblije (Tumačenje, II, A, 1–2, str. 85–90) te zaključuje: »Biblijska hermeneutika, iako

je dio opće hermeneutike svakog književnog i povijesnog djela, u isto je vrijeme jedinstveni primjer te hermeneutike. Njezine specifične karakteristike potječu od njezinog predmeta. Događaji spasenja i njihovo ispunjenje u osobi Isusa Krista daju smisao cijeloj ljudskoj povijesti. Nove povijesne interpretacije tijekom vremena mogu biti samo razotkrivanje ili izlaganje tih bogatstava značenja. Biblijski opis tih događaja ne može se shvatiti samim razumom. Njihovo je tumačenje vođeno posebnim pretpostavkama, kao što je življena vjera u eklezijalnoj zajednici i svjetlo Duha« (*Tumačenje*, II, A, 2, str. 90).

U tom dijelu Dokument ukratko izlaže i neke metode drevne egzegeze iz srednjega vijeka. »Srednjovjekovna egzegeza razlikovala je u duhovnom smislu tri različita aspekta, od kojih se jedan odnosio na objavljenu istinu, drugi na susljedno ponašanje, i treći na konačni cilj koji trebamo postići. Iz toga je nastao poznati dvostih Augustina iz Danske (13. st.):

*»Littera gesta docet, quid credat allegoria,
mortalis quid agas, quid speras anagogia.«*

Dokument ističe višeznačnost pisanih biblijskih tekstova a zato izlaže a) *literarni*, b) *duhovni*, i c) *puni* smisao biblijskog teksta. U kontekstu tih triju smislova navodi niz biblijskih primjera, iz starozavjetnih proroka i iz života Isusova te na njima pokazuje kako se koji smisao konkretno može izvući. *Puni smisao (sensus plenior)* ima svoj temelj u činjenici »da Duh Sveti, glavni autor Biblije, može upravljati ljudskim piscem u izboru njegovih izričaja na takav način da oni izriču istinu, a da sam autor ne shvaća svu dubinu tih izričaja. Ta dublja istina bit će potpunije otkrivena tijekom vremena, s jedne strane dodatnim božanskim ostvarenjima koja bolje opisuju značenje tekstova i, s druge strane, uključivanjem tekstova u kanon Pisma. Na taj način stvara se novi kontekst, koji izlaže nove mogućnosti značenja koje je izvorni kontekst ostavljao u sjeni« (*Tumačenje*, II, B, 3, str. 98–99).

5. U *trećem* dijelu Dokument Papinske biblijske komisije donosi neka obilježja katoličkog tumačenja Biblije. Katolička egzegeza koristi sve znanstvene metode i pristupe koji omogućavaju bolje shvaćanje značenja biblijskih tekstova u njihovom lingvističkom, literarnom, socio-kulturnom, religijskom i povijesnom kontekstu, osvjetljavajući ih također istraživanjem njihovih oblika i vodeći računa o osobnosti svakog autora (*Divino Afflante Spiritu*, EB 557). Tako katolička egzegeza doprinosi napretku istraživanja Svetog pisma. Ono što bitno obilježava katoličku egzegezu jest da se ona svjesno smješta unutar žive tradicije Crkve i njezina aktualnog učiteljstva. Tako se njezino tumačenje Biblije nalazi u kontinuitetu s hermeneutičkim dinamizmom, koji se očituje unutar same Biblije i nastavlja se potom u životu Crkve. U tom sklopu Dokument upozorava katoličke egze-

gete da ne tumače biblijske tekstove s pretpostavkama, s ugrađenim i urođenim katoličkim stavovima. Postoji opasnost koje se katolička egzegeza mora čuvati, »da se pripiše nekim biblijskim tekstovima značenje koje oni ne izriču, a koje je plod kasnijeg razvoja tradicije ...« (Tumačenje, III, A, str. 101).

U nastavku Dokument razlaže: a) način tumačenja Biblije u biblijskoj tradiciji, b) način tumačenja Biblije u tradiciji Crkve (Tumačenje, III, A–B, 1–3, str. 101–119).

a) *Tumačenje Biblije u biblijskoj tradiciji*. Biblija je zbirka raznih i raznovrsnih tekstova ali povezanih u jednu religijsku i kulturnu cjelinu. Biblija kakvu mi danas imamo u rukama nastajala je stoljećima, rasla je s jednim te istim narodom, koji je u svojoj dugoj povijesti gojio svete tradicije, razvijao ih, produblijavao, usavršavao ... One su sve povezane jednim čvrstim vezom, *Duhom*, koji je kao neka crvena nit koja se provlači kroz cijelu Bibliju. To treba uvažavati i svaki biblijski tekst tumačiti unutar te biblijske tradicije. To se može ostvariti kroz više stadija i na više razina. Dokument ističe dva načina: *Iščitavanja i ponovna čitanja (relectures)* i *iščitavanje Novoga zavjeta kroz tekstove Staroga zavjeta*. Biblija, u stvari, i nije ništa drugo nego interpretacija. U njoj se proročki tekstovi nadovezuju na tekstove Petoknjžja, mudrosni tekstovi se nadovezuju na proročke i na povijesne tekstove i tumače ih. I svi su ti tekstovi međusobno čvrsto povezani: jedni druge tumače, jedni druge nadopunjuju. To vrijedi ne samo za Stari zavjet, unutar njega samoga, nego i za cijelu Bibliju, za Stari zavjet u odnosu na Novi i za Novi u odnosu na Stari zavjet, prema onoj Augustinovoj izreci: »*Novum Testamentum in vetere latet, et in Novo Vetus patet!*« (Novi se zavjet u Starome krije, a Stari u Novome dobiva svoj puni smisao!).²⁷

b) »Budući da je Sveto pismo nastalo na temelju suglasja vjerničkih zajednica, koje su prepoznale u njegovom tekstu izričaj obnovljene vjere, onda i samo tumačenje Svetoga pisma treba biti, za živu vjeru eklezijalnih zajednica, izvorom suglasja o bitnim točkama« (Tumačenje, III, A, 3, str. 108). Zato je Sveto pismo u dijalogu sa zajednicama vjernika: ono je poteklo iz tradicija njihove vjere, ono se mora tumačiti u krilu Crkve, zajednice vjere koja je baštinjena iz vjere Biblije Staroga i Novoga zavjeta. Taj dijalog zajednice vjere sa Svetim pismom, osobito u liturgiji, treba nužno biti popraćen dijalogom sa sadašnjim vremenom, sa sadašnjim generacijama. To i jest bit tradicije: tradicija nije nešto statičko, nego dinamičko; tradicija nije samo Tridentski koncil, nego nužno i Drugi vatikanski koncil, i sadašnjost i budućnost koja je još pred nama.

»Upravo je zato Crkva, vođena Duhom Svetim i u svjetlu žive tradicije, razabrala spise koji su napisani po nadahnuću Duha Svetoga, imaju Boga za autora

²⁷ Usp. AURELIJE AUGUSTIN, *Quaestiones in Hept.*, 2,73: CSEL 28, III, 3, str. 141.

i kao takvi su samoj Crkvi predani« (*Dei Verbum*, 11), »sadržavajući istinu koju Bog htjede da, radi našega spasenja, bude zapisana u Svetome pismu« (*Dei Verbum*, 11), te tako stvorila svoj »kanon«, svoje »mjerilo« svetih spisa.

Veliku važnost s obzirom na tumačenje Pisma, unutar Crkve, imaju crkveni Oci, i oni grčke i oni latinske provenijencije. Crkva je oduvijek posvećivala posebnu pozornost otačkim tumačenjima Pisma: njihovim homilijama, komentarima, pismima, teološkim raspravama ... (*Tumačenje*, III, B, 2, str. 112–114).

Nadalje, Pismo je zajedničko blago svekolikog vjerničkog tijela: »Sveta predaja i Sveto pismo sačinjavaju jedan sveti poklad Riječi Božje, povjeren Crkvi: prianjajući uza nj, sav je sveti puk – sabran oko svojih pastira – sveudilj postojan u nauci apostolskoj ...« (*Dei Verbum*, 10.21–22). Pismo je zauzimalo »prvorazredno mjesto u svim prijelomnim i važnim trenucima obnove u životu Crkve, od monastičkih pokreta ranih stoljeća do suvremenog razdoblja Drugog vatikanskog sabora« (*Tumačenje*, III, B, 3, str. 115). Dokumenti Drugog vatikanskog sabora, svaki na svoj način, tumače kako »svi članovi Crkve imaju udjela u tumačenju Pisma« (SC, 7; LG, 12.25; DV, 9; PO, 4). Jasno je da u tom pogledu *biskupi* kao nasljednici apostola, imaju najveću odgovornost u pogledu naviještanja Riječi Božje, pa *svećenici* kao njihovi suradnici, obdareni posebnom karizmom za tumačenja Pisma (PO,4). Oni kao predsjedavatelji euharistijske zajednice i kao odgojitelji u vjeri imaju prvotnu zadaću ne samo dijeliti pouku nego i pomoći vjernicima da shvate i razaberu što im Riječ Božja progovara pri slušanju i razmatranju Pisma. »Tako cijela *mjesna Crkva*, po uzoru na Izrael, narod Božji (Izl 19, 5–6), postaje zajednicom svjesnom da joj Bog progovara (usp. Iv 6,45) i zato čini sve da ga sluša s vjerom, ljubavlju i poučljivošću u odnosu na Riječ (Pnz 6,4–6). Takve zajednice ... postaju gorućim žarištima evangelizacije i dijaloga, kao i pokretačima društvenih promjena« (*Tumačenje*, III, B, 3, str. 116–117).²⁸

Dokument odaje poštovanje egzegetima, tumačima Riječi Božje: »Crkva iskazuje svoje poštivanje prema onima koji pokazuju posebnu sposobnost pridonosenja gradnji Tijela Kristova svojim umijećem tumačenja Pisma.²⁹ Iako njihovi naponi nisu uvijek u prošlosti nailazili na ohrabrenje koje im se pridaje danas, egzegeti koji stavljaju svoje znanje na službu Crkvi smještaju se u bogatu tradiciju koja se proteže od prvih stoljeća, od Origena i Jeronima, sve do novih vremena, do oca Lagrangea i drugih, i nastavlja se do naših dana ... Crkva računa na egzegete koji su potaknuti istim Duhom koji je nadahnuo Pisma ... (*Tumačenje*, III,

²⁸ Usp. *Evangelii nuntiandi* 57–58; *Zbor za nauk vjere*, O kršćanskoj slobodi i oslobođenju, 69–70.

²⁹ *Divino Afflante Spiritu*, 46–48; EB 564–565; DV, 23; *Papinska biblijska komisija*, Instrukcija o povijesti Evandelja, Uvod.

B, 3, str. 118).³⁰ Ipak, u posljednjoj instanci, učiteljstvo je ono koje ima zadaću da zajamči autentičnost interpretacije i da ukaže, ako to zahtijeva slučaj, kako jedna ili druga konkretna interpretacija nije spojiva s autentičnošću evanđelja. Ono obavlja tu ulogu unutar *koinonije* Tijela, izričući službeno vjeru Crkve radi služnja Crkvi; u tu svrhu učiteljstvo konzultira teologe, egzegete i druge stručnjake, čiju legitimnu slobodu priznaje i s kojima ostaje povezano recipročnim odnosom u zajedničkom cilju »očuvanja naroda Božjega u istini koja oslobađa.«³¹

6. Dokument posebice ističe *zadaću egzegeta u Crkvi, da istražuje Pisma, tumači ih i poučava narod Božji*. To čini na poseban način svojim predavanjima studentima na teološkim učilištima i objelodanjivanjem svojih biblijskih radova (članci, knjige, razmatranja i ine publikacije). Pritom egzegeti trebaju koristiti sve metode tumačenja Biblije, uključujući i povijesno-kritičku metodu. U svom radu oni nikad ne smiju zaboraviti da je ono što oni tumače *Riječ Božja*, da uoče aktualnost biblijske poruke i da njome odgovore na potrebe suvremenog čitatelja Pisma, i da je cilj njihova rada postignut tek onda kad su objasnili značenje biblijskog teksta kao aktualne Riječi Božje.

Zadaća egzegeta, nadalje, jest također da objavi *kristološku, kanonsku i eklezijalnu* važnost biblijskih tekstova. Egzegeti, posebice, trebaju objasniti *odnos između Biblije i Crkve*. »Biblija je nastala u vjermičkim zajednicama. Ona izriče vjeru Izraela, a potom vjeru ranih kršćanskih zajednica. Povezana sa živom tradicijom koja joj je prethodila i koja je prati i koja se njome hrani (usp. *Dei Verbum*, 21), Biblija je povlašteno sredstvo kojim se Bog koristi da upravlja, također i sada, izgradnjom i rastom Crkve« (*Tumačenje*, III, C, 1, str. 122).

Crkva stavlja na srce egzegetima *istraživanje Pisama i poučavanje egzegeze* na teološkim učilištima. Poučavanje egzegeze »ne može nikada biti lišeno ozbiljne intelektualne dimenzije« (*Tumačenje*, III, C, 3, str. 123). Egzegeti se ne smiju ograničiti samo na prenošenje niza spoznaja koje studenti pasivno registriraju, nego moraju ponuditi uvođenje u egzegetske metode, da bi osposobili studente za osobni rad. U tom radu egzegeti trebaju paziti na uravnoteženost metoda: ne zanemariti ni povijesno-kritičke metode ni duhovne komentare. Treba izbjegavati jednostranost u tumačenju.³² Poučavanje egzegeze treba još pokazati i povijesnu ukorijenjenost biblijskih spisa, njihovu vlastitost osobne riječi nebeskog Oca, koji se s ljubavlju obraća svojoj djeci (usp. DV, 21), i njihovu nenadomjestivu ulogu u pastoralnom služenju (usp. 2 Tim 3,16; *Tumačenje*, III, C, 3, str. 124).

³⁰ Vidi još i *Divino Afflante Spiritu*, 24; 53–55; EB 551, 567; DV, 23; PAVAO VI, *Sedula Cura*, 1971.

³¹ *Zbor za nauk vjere*, Instrukcija o eklezijalnom pozivu teologa, 21.

³² Usp. *Papinska biblijska komistija*, *De Sacra Scriptura recte docenda*, EB 598.

Dokument stavlja na srce egzegetima da pišu i da objavljuju svoje biblijske studije: »Egzegeti koji imaju sposobnost obavljanja ispravne divulgacije, ostvaruju krajnje korisno i plodno djelo!« (*Tumačenje*, III, C, 4, str. 125).

Govoreći o odnosu egzegeze prema drugim teološkim disciplinama, Dokument ističe potrebu dijaloga između egzegeze i drugih teoloških disciplina, u uzajamnom poštivanju njihove specifičnosti.

Egzegeti u odnosu na biblijske tekstove nužno imaju neke pretpostavke: Biblija je tekst koji je Bog nadahnuo, povjeren Crkvi da potiče vjeru i usmjeruje kršćanski život. Te sigurnosti vjere egzegetima razrađuju dogmatski teolozi refleksijom o nadahnuću Pisma i o funkciji Pisma u životu Crkve. Po zakonu uzajamnosti, teolozi dogmatičari trebaju voditi računa o egzegetskim rezultatima da bi bolje objasnili teologiju svetopisamskog nadahnuća i eklezijalnu interpretaciju Biblije. Da bi dogmatičari mogli tumačiti Pisma znanstvenom točnošću, trebaju rad egzegetâ. A egzegeti trebaju svoj rad usmjeriti tako da »studij Svetoga pisma može doista postati dušom teologije« (*Dei Verbum*, 24). I ne samo dogmatičarima, egzegeti mogu pomoći i moralnoj teologiji: Biblija sadrži mnogostruka uputstva o ispravnom ponašanju: zapovijedi, zabrane, zakonski propisi, proročki poticaji i optužbe, savjeti mudraca ... Jedna je od zadaća egzegetâ da svojim tumačenjem Pisma pripravi rad moralista (*Tumačenje*, III, D, 3, str. 129).

Potrebna je, dakle, interakcija između egzegeta i drugih teologa, jer su im gledišta različita: »Primarna zadaća egzegeze jest da točno razabere značenje biblijskih tekstova u njihovom vlastitom kontekstu, a to znači, prije svega, u njihovom posebnom literarnom i povijesnom kontekstu, a potom u kontekstu kanona Pisma. Obavljajući tu zadaću, egzeget iznosi na svjetlo teološki smisao tekstova kad oni imaju značenje te prirode. Tako je omogućen odnos kontinuiteta između egzegeze i kasnije teološke refleksije. Međutim, gledište nije isto, jer je rad egzegeta bitno povijestan i deskriptivan i ograničava se na interpretaciju Biblije!« (*Tumačenje*, III, D, 4, str. 130–131).

7. U četvrtom dijelu Dokument govori o tumačenju Biblije u životu Crkve. Ovaj je dio Dokumenta više praktično-teološke naravi; on je pastoralno usmjeren. Iako je zadaća egzegeta tumačenje Biblije, nije to njihov monopol. Crkva prihvaća Bibliju kao Riječ Božju, upućenu njoj, zajednici vjernika, i svem čovječanstvu. Zato Crkva nastoji oko *aktualizacije* i *inkulturacije biblijske poruke* (*Tumačenje*, IV, A, 1, str. 133ss).³³

³³ H. DICKERHOFF, *Wege ins Alte Testament und zurück*, Frankfurt a. M., 1983.; BERG, *Ein Wort wie Feuer*, 169–195.

Aktualizaciju odnosno *posadašnje* i *posuvremenjivanje* Božje Riječi primjećujemo već unutar same Biblije: drevni su tekstovi bili svako malo iznova čitani, iščitavani u svjetlu novih situacija, novih okolnosti i bili primjenjivani na novu situaciju naroda Božjega. Ta se aktualizacija, posadašnje Biblije treba nužno događati i danas, u zajednici vjernika, jer kroz Bibliju Duh Sveti i danas govori Crkvi, dapače i svem svijetu. Aktualizacija Biblije je nužna! Biblija ima vrijednost za sva vremena i za sve kulture (usp. Iz 40,8; 66,18–21; Mt 28,19–20). »Uistinu, što je nekoć napisano, nama je za pouku napisano...« (Rim 15,4). Aktualizacija Biblije je nužna i zato što je Biblija napisana jezikom uvjetovanim raznolikim razdobljima, određenim socio-kulturnim uvjetima nekadašnjeg života u Izraelu. Treba upornim egzegetskim radom otkriti smisao biblijskih tekstova i onda ga izreći jezikom prilagođenim sadašnjem vremenu i primijeniti ga na sadašnju situaciju ljudi (*Tumačenje*, IV, A, 1, str. 133–135). Takva aktualizacija odn. posuvremenjivanje biblijske poruke nipošto ne znači manipulaciju biblijskim tekstom nego iskreno traganje za svjetlom koje biblijski tekstovi u sebi sadrže i za sadašnje vrijeme. Biblijskim tekstom ne smiju manipulirati ni egzegeti ni crkveno učiteljstvo: »Učiteljstvo nije iznad Riječi Božje, nego Riječi Božjoj služi, učeći samo ono što je predano: time što – po božanskom nalogu i uz prisutnost Duha Svetoga – to odano sluša, kao svetinju čuva i vjerno izlaže«, ističe Dokument navodeći riječi Drugog vatikanskog sabora (*Tumačenje*, IV, A, 1, str. 135; *Dei Verbum*, 10).

Zato se to posadašnje biblijske poruke, koje je inače već utkano u samu narav Biblije, treba ostvarivati držeći se strogo određenih načela, pravila i metoda. To pretpostavlja hermeneutički napor.

Da bi aktualizacija biblijske poruke za suvremeni svijet bila učinkovita i pravilna, treba poštivati sljedeća tri koraka: 1) Riječ Božju treba pažljivo slušati, u određenom povijesnom trenutku; 2) treba razabirati i razlikovati razne vidove sadašnje situacije, koju biblijski tekst može osvijetliti ili pak dovesti u pitanje; 3) iz punine smisla biblijskog teksta birati one vidove smisla, koji mogu najbolje pomoći razvoju sadašnje situacije a odgovaraju spasenjskoj volji Božjoj, ostvarenoj u Kristu: Bog naime »hoće da se svi ljudi spase i dođu do spoznanja istine« (1 Tim 2,4; *Tumačenje*, IV, A, 2,7, str. 136). Biblija može rasvijetliti mnoge suvremene probleme, od onih osobnih, intimnih pa sve do globalnih, svjetskih (kao što je npr. pitanje službi u Crkvi, društvena dimenzija Crkve, zalaganje Crkve za siromašne, teologija oslobođenja, položaj žene u svijetu i u Crkvi danas, ljudska prava, zaštita ljudskog života, očuvanje prirodnog okoliša ...).

Dokument upozorava da treba izbjeći svako tendenciozno čitanje Biblije, tj. ono čitanje koje je tako izabrano te koristi samo za svoje ograničene ciljeve (kao što to čine neke sljedbe, npr. *svjedoci Jehovini!* (usp. *Tumačenje*, IV, A, 3, str. 137). Isto tako, za osuditi je i svaka ona aktualizacija Biblije koja je protiv evan-

deoske ljubavi i pravde, kao npr. aktualizacija koja na temelju Biblije pokušava opravdavati rasnu segregaciju, antisemitizam ili seksizam (*Tumačenje*, IV, A, 3, str. 137; *Nostra aetate*, 4). U tom je pogledu u prošlosti bilo nemilih događaja, svugdje u svijetu, posebice u odnosu na Židove! Zato treba uvijek isticati kako su »Židovi, prema Novom zavjetu, miljenici Božji: jer neopozivi su darovi i poziv Božji! (Rim 11,28–29).« (*Tumačenje*, IV, A, 3, str. 138).

Međutim, mogućnosti zastranjenja, ma kako one bile velike, ne mogu predstavljati valjani prigovor protiv same aktualizacije, tj. ispunjavanja uzvišene zadace egzegetâ i svih za tumačenje Riječi Božje u Crkvi zaduženih. »Poruku Božju treba donijeti do ušiju i do srca svakog čovjeka i svake generacije.« (*Tumačenje*, IV, A, 3, str. 138).

Još značajnije nego posuvremenjivanje jest *inkulturacija biblijske poruke*, njezino ukorjenjivanje i rasprostranjivanje u suvremenom svijetu koji nije svijet u kojem je Biblija bila napisana a nije obilježen ni zapadnoeuropskom kulturom u kojoj se kršćanstvo razvijalo i stvaralo je. »Teološki temelj inkulturacije jest uvjerenje vjere da riječ Božja nadilazi kulture u kojima je bila izrečena i da ima sposobnost širenja u drugim kulturama kako bi dosegla sve ljude u uljudbenom kontekstu u kojem žive. To uvjerenje potječe od same Biblije koja, upravo od knjige Postanka, zauzima univerzalnu usmjerenost ...« (*Tumačenje*, IV, B, str. 138–139). Kad se govori o inkulturaciji najčešće se misli na simbole i obrede (Azija, Afrika, Južna Amerika). A inkulturacija je mnogo više od toga; ona se ostvaruje tek onda kada kršćani žive kršćansku poruku u svagdašnjem životu, kad se svakodnevno bore za slobodu, za ljudsko dostojanstvo.

Ta inkulturacija počinje već samim prijevodom Svetog pisma u jezike koji imaju drukčiju strukturu mišljenja i izražavanja. Prijevodi Biblije imaju dugu tradiciju: već u vrijeme SZ biblijski su tekstovi usmeno bili prevedeni s hebrejskog jezika na aramejski (tzv. *targumi*, usp. Neh 8,8.12) i kasnije, u pisanom obliku, na grčki jezik (prijevod *Sedamdesetorice* zvan *Septuaginta*, LXX) pa potom mnoštvo drugih prijevoda, uključujući onaj najglasovitiji prijevod, Vulgatu, prijevod Svetog pisma na pučki govorni latinski jezik koji je ostvario sv. Jeronim (lat. *vulgo*, svjetina!). »Prijelaz iz jednog jezika u drugi nužno uključuje promjenu kulturnog konteksta: pojmovi nisu identični i važnost simbola je drugačija, jer se povezuje s drugim misaonim tradicijama i drugim načinima života!« (*Tumačenje*, IV, B, str. 139).

No nije dovoljan samo prijevod Biblije. Bibliju, u prijevodu, treba *tumačiti*. Od tumačenja ide se dalje k drugim stupnjevima inkulturacije koji dovode do »oblikovanja mjesne kršćanske kulture, protežući se na sve dimenzije egzistencije (molitvu, rad, društveni život, običaje, zakonodavstvo, znanost i umjetnost, filozofsku i teološku refleksiju). Riječ je Božja u stvari sjeme koje izvlači iz zemlje, u koju je posijano, elemente korisne za svoj rast i plodnost (usp. *Ad Gentes*,

22). Prema tomu, kršćani trebaju pokušati razabrati 'kakvo je bogatstvo darežljivi Bog udijelio narodima; ali neka nastoje da to bogatstvo osvijetle evanđeoskim svjetlom da ga oslobode i privedu u posjed Boga Spasitelja!' (*Ad Gentes*, 11; *Tumačenje*, IV, B, str. 140).

Takva inkulturacija Biblije ima također dugu povijest, i na Istoku i na Zapadu: ona se u biti »ostvarivala od prvih stoljeća i pokazala veliku plodnost. I ne može se nikada smatrati završenom.« (*Tumačenje*, IV, B, str. 140–141). U tom je pogledu velika zadaća kršćanskih, osobito katoličkih misionara. Nažalost, bilo je povijesnih trenutaka u povijesti Crkve, kad se to pitanje nije uvažavalo, pa je to imalo kobne posljedice za evangelizaciju naroda (usp. Ricci u Kini).

8. *Posljednji* je odlomak Dokumenta (*Tumačenje*, IV, C, 1, str. 141–150) posvećen *upotrebi Biblije u Crkvi*. Na prvom je mjestu, posve razumljivo, spomenuta *liturgija*, potom *lectio divina* i *pastoralno služenje*.

a. *Liturgija*. Od početka Crkve čitanje Pisma bilo je smatrano sastavnim dijelom kršćanske liturgije koja je u tom pogledu naslijedila židovsku sinagogalnu službu Božju. Liturgija ostvaruje savršenu aktualizaciju Biblije, jer je na liturgijskom skupu sabrana zajednica vjernika, oko Krista, koji je »prisutan u svojoj riječi, jer on sam govori kad se u Crkvi čita Sveto pismo«. (SC, 7; *Tumačenje*, IV, C, 1, str. 141). Dokument ističe trodijelni ciklus čitanja biblijskih tekstova, u kojem Evanđelje ima povlašteno mjesto, povezujući ga svaki put s paralelnim odlomcima iz Staroga zavjeta. Taj novi pokoncilski trodijelni ciklus čitanja Biblije ima »usređujuće ekumenske učinke« (*Tumačenje*, IV, C, 1, str. 142).

Liturgija časova (časoslov) koristi knjigu Psalama da kršćansku zajednicu uputi u molitvu, molitveni duh i da je nauči moliti. Svi himni, molitve, čitanja iz otačke baštine – prožeti su Svetim pismom.

Crkva tako nastavlja poslanje koje joj je Krist povjerio, »da se hrani kruhom Života sa stola Riječi Božje i Tijela Kristova i da ga pruža vjernicima« (*Dei Verbum*, 21).

b. *Lectio divina* – Čitanje Svetoga pisma. Dokument preporuča individualno i zajedničko čitanje Svetog pisma. Praksa takvog čitanja Biblije postojala je već u III. st., u vrijeme Origena i drugih crkvenih otaca. Čitanje Biblije prakticirali su osobito monasi u svojim zajednicama, a takvo čitanje Biblije preporuča Crkva i danas svim vjernicima, osobito redovnicima, svećenicima i zauzetim vjernicima laicima.³⁴ Crkva poziva sve vjernike da steknu »uzvišenu spoznaju Isusa Krista (Fil 3,8) čestim čitanjem božanskog Pisma« (DV 25).

³⁴ *De Scriptura Sacra recte docenda*, 1950., EB 595; DV, 25.

c. *Pastoralno služenje*. Dokument posebice ističe korištenje Biblije u pastoralnom služenju, u katehezi, propovijedima i u biblijskom apostolatu. Kateheza treba uvesti mlade u ispravno razumijevanje Biblije, polazeći od povijesnog konteksta objave i prikazujući osobe i događaje Staroga i Novoga zavjeta u svjetlu Božjeg nauma. Zato plodnost kateheze ovisi o vrijednosti upotrijebljenih egzegetskih metoda i pristupa. Teško je u katehezi proći cijelo Sveto pismo, ali treba svakako stavljati naglasak na *Deset zapovijedi* (dekalog) u SZ i na *Govor na gori* i druge velike Isusove govore, zabilježene u NZ. (*Tumačenje*, IV, C, 3, str. 144–146).

Važno mjesto zauzima u pastoralu propovijed, homilija, kojom predsjedavatelj liturgijskog slavlja tumači pročitano Pismo i ističe glavne misli pročitano teksta za rast vjere, za napredovanje kršćanskog života ... U homiliji će propovjednik pročitano Pismo posadašnjiti i inkulturirati u kulturu slušatelja. Za to se propovjednici trebaju temeljito pripravljeti kroz teološki studij. Trebaju se u tu svrhu koristiti publikacijama koje su im na raspolaganju u kojima im stručnjaci žele pomoći u razlaganju Riječi Božje.³⁵

Za mnoge naše svećenike, posebice župnike, želio bih istaknuti da Dokument ističe kako treba izbjegavati jednostrano inzistiranje na obvezama koje se nameću vjernicima te treba većma isticati značajku Biblije kao Radosne vijesti koju Bog ljudima nudi (*Tumačenje*, IV, C, 3, str. 147).

U pastoralu posebno mjesto zauzima *biblijski apostolat* koji želi obznaniti Bibliju kao Božju Riječ i kao izvor života. U tu svrhu treba oblikovati biblijske skupine, održavati biblijska predavanja, biblijske tjedne, objavljivati biblijske časopise i knjige. Nadasve, vjernicima preporučivati nabavljanje biblijskih komentara, biblijskih nizova (kao što je npr. niz »Riječ« u Kršćanskoj sadašnjosti!). Radi učinkovitijeg širenja Biblije treba posegnuti za masovnim sredstvima priopćavanja, kao što su radio, televizija, video-filmovi, tisak i njih maksimalno iskoristiti. Pritom treba izbjegavati »bezvrijedne improvizacije, kao i spektakularne učinke lošeg ukusa«. U učinkovitom širenju Riječi Božje u bazi veliku ulogu imaju biblijske udruge i pokreti, bazične zajednice. (*Tumačenje*, IV, C, 3, str. 147–148).

Naposljetku, Dokument ističe i važnost *ekumenizma*: »najveći dio problema, s kojim se suočava ekumenski dijalog, povezan je s tumačenjem biblijskih tekstova. Neke su od tih upitnosti teološkog reda: eshatologija, struktura Crkve, primat i kolegijalnost, brak i rastava, podjeljivanje ministerijalnog svećeništva ženama itd. ... Biblijska egzegeza, iako ne može sama riješiti sve probleme, pozvana je da

³⁵ U Hrvatskoj postoji publikacija *Služba Riječi*, u izdanju *Kršćanske sadašnjosti*, i druge publikacije za spremanje nedjeljnih homilija.

pruži važan doprinos ekumenizmu. Značajni pomaci već su zabilježeni.« (*Tumačenje*, IV, C, 3, str. 148–150).

G. Biblija nadolaskom trećeg tisućljeća (*Tertio millennio adveniente*)

Dokument Papinske biblijske komisije, s Govorom pape Ivana Pavla II. o *Tumačenju Biblije u Crkvi* naišao je na vrlo pozitivan odjek u svijetu, ne samo u katolika nego i šire. Diljem katoličkog svijeta bile su poduzete razne inicijative na prihvaćanju i na sprovođenju u djelo tog Dokumenta. Ja sam već prije dvije godine na Bogoslovnom Fakultetu studentima VI. godine ponudio predmet »Tumačenje Biblije u Crkvi danas« želeći im približiti i razjasniti taj vrijedni Dokument.

U siječnju 1994. godine skupili su se predstavnici biskupskih konferencija 20 europskih zemalja u München – Freisingu da zajedno raspravljaju temu »*Biblija u životu Crkve Europe danas i sutra*«. Kardinal Carlo Maria Martini, milanski nadbiskup, tada je predložio tu temu za biskupsku sinodu.

Zaključci su s tog zasjedanja bili, nadahnuti Dokumentom »*Tumačenje Biblije u Crkvi danas*«: 1) Biblija mora imati vodeće mjesto u životu Crkve; 2) Ponuditi vjernicima jednostavne načine čitanja Svetoga pisma; 3) Popraviti izobrazbu službenika Riječi.³⁶

1. *Lectio, meditatio i contemplatio Riječi Božje.*

Slušati i pozorno čitati Bibliju (*lectio divina*) u liturgiji i izvan nje, osobno. Svećenike pozivamo da češće upriliče *Službu Riječi* i da, nastavljajući svoj rad na Službu Riječi, ustrojavaju *posebne ustanove (udruge, pokrete, biblijske kružke)* za biblijski pastoral. Preporučamo im da planiraju i prakticiraju zajedničko čitanje Biblije, meditiranje, raspravu. Rad u skupinama je od iznimne važnosti: u skupinama osobito mladi mogu postavljati pitanja i dobivati odgovore. To je od velike važnosti za današnje vrijeme, osobito u Europi. Važno je čitati Bibliju svaki dan, ustrajno, s pozornošću i sa sviješću. Pozivati egzegete na takve zajedničke susrete. Iskustvo kardinala Carla Martinija u Milanu može u tom pogledu biti poticajem. Kršćanska sadašnjost priprema hrvatsko izdanje njegovih izabranih knjiga, a jedna je već objavljena prije nekoliko godina.³⁷

³⁶ »Botschaft« CCEE u Freisingu 1994., 16–19. II, an alle BK und Bischöfe o biblijskom pastoralu, u: *Katholische Bibelföderation Dei Verbum*, Stuttgart, Nr. 32, 3/1994., str. 7–8. Usp. HENRYK MUSZYNSKI, Bulletin Katholische Bibelföderation, *Dei Verbum*, 32/1994., str. 13–15.

³⁷ C. M. MARTINI, *Kako naučiti moliti*, preveo Adalbert Rebić, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1987.

Navještaj Riječi Božje pokušati dijaloški, dinamički oblikovati ... Dobro pripraviti misno slavlje, osobito homiliju (homilije neka svećenici pripremaju u skupinama, ako je to ikako moguće. Sjećam se takve prakse u Varaždinu, u samostanu oo. kapucina: prije nekoliko godina, dolazio sam tamo, vjerujem da još i danas to prakticiraju!).

Nastaviti euharistijsko čitanje Biblije u svakodnevnom životu: organizirati u tu svrhu teološke tečajeve za laike te ih učiti čitati Bibliju i učiti ih kako bi oni mogli druge naučiti korisno čitati Bibliju. Pozivati na takve tečajeve stručnjake. Ima niz tema koje će obični pastoralni radnici teže razraditi nego bibličari stručnjaci: predrasude o *Bogu osvjetniku u SZ, o krvavim ratovima u SZ*, pitanje *vjere u uskrsnuće mrtvih u SZ, biblijski pojam čudesa, odnos Židova i kršćana ...* Stručnjaci imaju tu što reći a ljudi i očekuju da upravo na takva i slična pitanja koja ih muče dobiju ispravan odgovor, odgovor ne sa stajališta fundamentalističke egzegeze nego sa stajališta istinski crkveno usmjerene egzegeze koja uzima u obzir sve vidove, sva biblijska dostignuća, sve znanstvene egzegetičke spoznaje koje u duhu Božje Riječi i crkvene tradicije (koja je živa i pokretna a ne mrtva i statička) znaju odgovoriti.

Lectio divina na koju nas poziva Crkva nije puko čitanje pa ni puko egzegetiranje ili studiranje Svetoga pisma nego poniranje u tajne Božje objave, u dubine Božje riječi, srašćivanje s Biblijom što nam je neophodno nužno za svagdašnji život da bismo izabrali pravi put kojim treba ići, prava rješenja teškim problemima, prave odgovore teškim pitanjima ... To je proces koji obuhvaća tri čina, prema sv. Ambroziju, *lectio, meditatio i contemplatio*.³⁸

Lectio – čitati, i opet čitati biblijski tekst, zaustavljati se kod pojedinih riječi, prebirati ih, tražiti im značenje, poruku, slično kao kad promatramo neku sliku: najprije prepoznamo osobe, figure, simbole, svjetlosne učinke, različite dubine, tonove boja, suprotnosti u držanju pojedinih osoba jedne prema drugoj ...

Meditatio, Contemplatio – promatranje vrednota prisutnih ali sakrivenih u tekstu. To je zapravo uživanje nad tekstem ili asimiliranje s tekstem, ali ne kroz raščlambu teksta, nego spontano, nadahnuto, služeći se svjetlom Duha Svetoga. Diviti se otajstvima u tekstu skrivenima pa otkrivenima. Radovati se nad spoznajama objavljenih poruka. Takvim čitanjem Svetoga pisma dodirujemo Krista, barem okrajke njegovih haljina, te tako u nas ulazi Kristova sila, snaga koja liječi, ozdravljuje. Taj čin treba postići, nikako izostaviti! Osjetiti život koji izvire iz biblijskih riječi, okušati ga kako je sladak. »Kušajte i vidite kako dobar je Gospo-

³⁸ Usp. C. M. MARTINI, Bischofsamt und Schriftlesung, u: *Erbe und Auftrag* 60 od 5. listopada 1984. godine; ISTI, isto, u: *Bulletin Dei Verbum*, bilten Katoličke biblijske federacije u Stuttgartu, br. 27, 2/1993., str. 4–6; J. RATZINGER, Thorn in the Flesh. The essence of bishop's task: to be a man of faith, u: *Catholic Report*, studeni, 1992.

din!« (Ps 34,9). U tom činu doživljavamo i ono što inače zovemo »consolatio«, »utjeha« (grč. *paraklese*). Tako nam Biblija može postati izvor radosti, veselja, istinske molitve, budući da Duh Sveti, koji je biblijske tekstove nadahnuo u nama prebiva i u nama moli i zajedno s Kristom u njemu, u Duhu, mi se obraćamo Ocu!

Ako tako činimo, onda Biblija postaje mjerodavna za naš osobni život, za naše susrete s ljudima, za zajednicu vjernika, za suživot vjernika međusobno i za suživot ljudi jednostavno.

Discretio, deliberatio – posljednji čin: razlikovanje duhova i praktične odluke. To znači da odluka o pothvatu nekog određenog čina ne proizlazi samo iz jednog određenog razmišljanja nego postaje odraz poleta srca koje se nadahnjuje na Duhu Svetome, koje otvara vidike, pokazuje širinu i velikodušnost. To je značajka duhovno zrelih ljudi koji nisu duhovno stisnuti, vjerski čangrizavi, mizantropi, nego širokogrudni, dobri, vazda raspoloženi, veseli, blagodatni ... Isus je izraz te ljudske i božanske punine. On je savršen čovjek koji živi potpunu slobodu i pravednost. On susreće s blagim izrazom lica svakoga čovjeka, i grješnika, i uzima ga u svoje zajedništvo i omogućuje mu da hvali Boga. To je uostalom smisao svećeništva u kojem svi mi vjernici imamo udijela po krštenju. Svaki krštenik je svećenik, jer je s Kristom pozvan da zajedno s Njime u Duhu Svetome Bogu na slavu prinosi svijet oko sebe, svoj ljudski život, svoj rad, svoju obitelj, ženidbeni život, politički život, društvene stvarnosti u savršenoj pravednosti i slobodi. To je novi narod Božji koji Krist stvara i u se preuzima. Takvi možemo ući u novo tisućljeće. Samo takvi moći ćemo osvajati svijet, samo takvi moći ćemo privući mlade ljude, biti im svjetlost koja svijetli a ne mrklina koja mrči.

2. *Biblijski pastoral*, važnost širenja Riječi Božje i angažman vjernika u tome. *Biblijski pastoral* ima danas egzistencijalnu dimenziju. Čitanje Biblije daje i odgaja u vjernicima samosvijest, omogućuje da vjernik sebi samome naviješta tajne Božje. Riječ se Božja treba po Duhu Svetomu utjeloviti u našem životu. To je preduvjet da bismo je potom mogli drugima naviještati.

Radi promicanja Biblije među mlakim vjernicima i agnosticima i radi produbljanja biblijske poruke među praktičnim vjernicima treba organizirati i održavati biblijske nedjelje, biblijske mjesece i čak biblijske godine. Drugi narodi imaju s takvim inicijativama dobra iskustva. Biblijski apostolat na njemačkom govornom području već godinama poduzima takve inicijative. Cilj je, dakle, takvih hvalevrijednih inicijativa produbljanje Biblije i njezino širenje među najšire krugove ljudi. U biblijskom apostolatu treba voditi računa o ekumenskoj dimenziji: zajedno s drugim kršćanskim zajednicama, koje to žele, pokušati Bibliju približiti svakome čovjeku. U takvom pastoralnom djelovanju treba isticati vrijednost Biblije za kulturu i za društvo općenito, bilo ono kršćanske inspiracije ili

ne. Biblija ima općeljudske vrednote te može svim ljudima, bez obzira na konfesionalnost, poslužiti kao Knjiga životne mudrosti. Društvu bi trebalo ponuditi Bibliju kao *općeljudski ustav* na kojem se može utemeljiti i uobličiti istinski ljudski, humani život: sloboda, demokracija, dostojanstvo ljudskog života, poštivanje života, odnos prema bogatima, prema siromasima, prema bolesnima, prema starijima i nemoćnim osobama ...

Biblijska hodočašća – koja ja organiziram već godinama – imaju iznimno važnu ulogu u širenju Biblije među širokim krugovima ljudi, i među praktičnim vjernicima i među distanciranim vjernicima, i među onima koji se samo zovu kršćanima i među onima koji se tako i ne vole zvati. Hodanje po biblijskim mjestima mnoge oduševljava za Bibliju, približava im Bibliju, pomaže im da je bolje shvate i da je bolje žive. Kao dugogodišnji vodič po Svetoj zemlji imam u tom pogledu iznimno dobra iskustva i svjedočanstva vjere.

Da postoji danas veliko zanimanje za Bibliju, svjedoče brojna izdanja Biblije, Jeruzalemske Biblije, Biblije mladih, Biblije za djecu ...

Nadolaskom trećeg tisućljeća mnogo govorimo o *ponovnom evangeliziranju* naroda Europe, očigledno i o ponovnom evangeliziranju našeg naroda koji je pedeset godina živio u tami komunističke promidžbe. Za reevangelizaciju Biblija je nezaobilazno sredstvo. Zato bi trebalo organizirati biblijske tečajeve i za nekršćane. U tom pogledu ima već određenih iskustava na njemačkom jezičnom području. Među ljudima današnjice postoji potreba za religioznim, religijskim, a Biblija može u tom pogledu biti najbolje sredstvo. Isus Krist reče za sebe: »Ja sam kruh života. Tko dolazi k meni, neće ogladnjeti; tko vjeruje u mene, neće ožeđnjati nikada!« (Iv 6,35; usp. 6,51). »Ako je tko žedan, neka dođe k meni! Neka pije koji vjeruje u mene! Kao što je pisano: Rijeka će žive vode poteći iz njegove utrobe! To reče o Duhu koga su imali primiti oni što vjeruju u njega« (Iv 7,37).

3. *Važnost izdavačke djelatnosti glede Biblije.* Svećenicima stavljamo na srce da iskoriste sve mogućnosti koje im pružamo na hrvatskome tržištu glede biblijskih izdanja; neka ta biblijska izdanja preporučuju vjernicima, neka ih šire, prodaju. Župnici bi u svim župama na području Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine trebali osnivati župske knjižnice u kojima bi posebno mjesto zauzimala biblijska izdanja (dobri prijevodi, dječje Biblije, Biblije mladih, tumačenja biblijskih tekstova, opći i posebni uvodi u Biblije). Nemojmo tu mogućnost podcijeniti. Molim odgovorne osobe u Crkvi da u tome prednjače pred svećenicima, da ih bodre i da ih možda financijski i pomognu. Treba imati na umu da pisana Riječ dopire i do onog čovjeka do kojega izgovorena Riječ ne može doprijeti.

U pogledu promicanja Biblije treba iskoristiti *sve mogućnosti koje imaju radio, televizija i ostala elektronička i telekomunikacijska sredstva priopćavanja*. Ako tu iskoristimo sve mogućnosti i Biblijom dopremo do posljednjeg čovjeka, i

do onog rubnog, napuštenog, u bijedi ostavljenog čovjeka, onda smo uspjeli da Biblija bude i danas aktualna i da bude za sve ljude mjerodavna. Mjerodavnija svakako za kršćane glede vjerskih istina a mjerodavnija za sve ljude glede općeljudskih, u čovjekovoj naravi utemeljenih vrednota (npr. *Deset zapovijedi*). Po mnogim svjetskim hotelima, u sobama, na stolicima ćete naći Bibliju: svatko može čitati Bibliju, bez obzira kojoj vjeroispovijesti pripadao. Ona može biti nadahnuće za djelovanje, za rješavanje problema ...

Biblijske izložbe, kao što je ona koju je u nas organizirao prof. dr. Izidor Herman u Samoboru i u Zagrebu, može imati iznimno dobrih uspjeha ne samo za duhovno nego i za općekulturno upoznavanje i produbljivanje Biblije. Na takve izložbe treba pozivati školsku djecu, đake, profesore, tumačiti im sve detalje. Biblijski *videofilmovi* imaju danas, kad se opet pismo zamjenjuje slikama, iznimno značenje.³⁹ Ljudi danas sve manje čitaju a sve više gledaju filmove. Slova im stvaraju poteškoće, slike im pomažu da shvate što im se želi poručiti. U svijetu prometnih znakova, kratkih spotova, reklama, moramo misliti kako Bibliju približiti suvremenu čovjeku na pragu trećeg tisućljeća. Mnogi se danas služe računalima i računalnom tehnikom. I u nju mora prodrijeti Biblija. Biblija *Kršćanske sadašnjosti* je na internetu. U svijetu se mogu kupiti compact diskovi (*CD-rom*) s biblijskim tekstovima, s tumačenjima, s rječnicima, s teološkim udžbenicima. Tako je korisniku računala u trećem tisućljeću pristup Bibliji omogućen i na tom najnovijem sredstvu komuniciranja.⁴⁰

4. Važno je odgajati animatore za skupni rad, za zajedničko čitanje Biblije.

5. *Mjerodavnost Biblije* Crkva najsnažnije ističe u *Katekizmu katoličke crkve* i u *Dei Verbum* gdje ističe da »je Biblija duša teologije«. Biblija je zapravo jedinstveni katekizam: iz nje izvlačimo i polog vjere (*fides quae*) kao i čin vjernika (*fides qua*). Dugo je Biblija bila u službi katekizma, tamo od tridentskog koncila. Biblija je tu služila samo kao »dokazno gradivo«, citati koji potkrepljuju nauku (*dicta probantia*).⁴¹ Poslije Drugog vatikanskog sabora Biblija ima, po želji pape Ivana Pavla II., u katekizmu Katoličke crkve »snažan biblijski karakter; on mora

³⁹ MIROSLAV HLEVNJAK, IZIDOR HERMAN, ADALBERT REBIĆ i drugi suradnici, »Uvod u Bibliju: 1. Stari zavjet«, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1996.

⁴⁰ *Bible Works*, compact disc, cd-rom, koji sadrži sve što je potrebno za proučavanje Biblije, od izvornoga teksta, brojnih klasičnih i suvremenih prijevoda, gramatika i rječnika, do biblijskih enciklopedija i biblijskih komentara. Police knjiga na jednom disku!

⁴¹ O tome kako su izgledali katekizmi neposredno poslije tridentskog koncila, sve do Drugog vatikanskog koncila čitaj C. BISSOLI, *Bibel und Katechese*, u: *Bulletin Dei Verbum*, bilten Katoličke biblijske federacije, Stuttgart, br. 27, 2/1993., str. 8.13–14.

proizlaziti iz Biblije«. U novom Katekizmu katoličke Crkve ima preko 3.000 biblijskih citata i to u svim njegovim dijelovima (nauka o vjeri, sakramenti, zapovijedi i molitva). Katekizam promatra Bibliju kao neke vrste teološki priručnik koji zaslužuje vrhunsko poštovanje. On nastoji tumačiti vjeru povijesnospasenjski, dakle biblijski, osobito u poglavljima o otajstvima života Kristova (br. 512–594) i u poglavlju o molitvi gdje se stalno poziva na psalme. U njemu je Biblija snažno došla do izražaja, služeći se korektnom egzegezom.

U Katekizmu katoličke crkve Biblija nije osamljena, izolirana stvarnost, nego je postavljena u središte Majke Crkve i povezana s crkvenim ocima, s konciliima, s crkvenim učiteljstvom, s teolozima i svecima. U Katekizmu *Pismo i tradicija* idu zajedno, korak uz korak, što tako savršeno odgovara katoličkom shvaćanju. Molitvu časoslova Katekizam preporuča kao najizvrsniji oblik meditacije (br. 2708).

Moglo bi se Katekizmu spočitnuti neke manjkavosti gledom na njegov odnos prema Bibliji kao što to čini *Cesare Bissoli*, direktor Katehetskog instituta Salezijanskog sveučilišta u Rimu.⁴² Katekizam ipak slijedi logiku klasičnog teološkog priručnika: polazi od temeljne teologije te dolazi do nauke o vjeri, o čudoređu, od Božanske objave do nauke o jednom i trojstvenom Bogu, o sakramentima, o teološkoj antropologiji, o normama za kršćanski život, molitvi. U tim je okvirima Biblija spominjana više kao *gost* nego kao *domaćin*, kako primjećuje Bissoli.⁴³

– mnoga su biblijska mjesta istrgnuta iz konteksta a mnogi su biblijski navodi samo uputnice a ne izravno navođenje teksta; ipak Katekizam glede mnogih biblijskih tekstova preporuča da ih čitatelj sam pročita u cijelosti.

– neizbježno je i u ovom Katekizmu Biblija u službi dokazivanja za već formulirane teze. Mnogi su biblijski citati skupljeni zajedno a da se nije vodilo računa o diferenciranom poštivanju njihova podrijetla i značenja (osobito glede istine koja je sam Bog, br. 215–221, o njegovoj svemogućnosti, br. 268–278; njemu kao stvoritelju br. 279–324).

– premda se Katekizam služi korektnom egzegezom, skoro uopće ne uzima u obzir kritičku dimenziju, koja je značajka egzegetske rada, u odnosu na suvremenu kulturu. Suvremenu kulturu kao da ne uzima za ozbiljno.

Ovim primjedbama unatoč, *Katekizam katoličke Crkve* uistinu je »vrijedna simfonija vjere« koja »u jedno spaja staro i novo«.

⁴² C. BISSOLI, nav. mj., str. 14

⁴³ C. BISSOLI, nav. mj., 13b.

6. Drugi vrlo značajni crkveni dokument *Dei Verbum*, *Riječ Božja*, na više mjesta ističe mjerodavnost Biblije za osobni duhovni život vjernika, osobito svećenika i biskupa, za studij teoloških znanosti i za život Crkve koji se odvija u euharistiji i u drugim sakramentima i u svim drugim društveno-vjerničkim dimenzijama. Nažalost, imam osjećaj da dogmatska konstitucija *Dei Verbum* nije dovoljno egzistencijalno, učinkovito, konkretno, praktično prisutna u našem crkvenom životu. O njoj se govorilo, pisalo, ali nije se ostvarilo sve ono što ona traži, pa predlažem da je osobito mi svećenici s većim marom proučavamo i u život sprovodimo.

7. Svaka bi biskupija u nas morala imati *biblijsko-pastoralnu središnjicu*, u kojoj bi župnici, udruge i bazične zajednice mogli dobiti pastoralnu biblijsku pomoć.

8. *Biblijskom pastoralu* u Hrvatskoj i u Bosni i Hercegovini treba u budućnosti *dati veću važnost*. Zato unapređivati biblijsku, duhovnu i metodu izobrazbu žena i muževa, biblijskih skupina, biblijskih ustanova ... Biblija još nije u Crkvi u Hrvata dobila ono važno mjesto koje joj pripada. Na tom putu treba još mnogo učiniti. Smijem upitati, je li saborski dokument »*Dei Verbum*« – da ovaj najnoviji dokument ni ne spominjem – u našoj Crkvi zaživio kako treba.

Svećenici bi trebali sav *pastoralni rad prožeti Biblijom*. Biblija mora oblikovati savkoliki život Crkve. U tom je pogledu važna i nezaobilazna uloga pastira (svećenika, biskupa) koji bi trebali više *poraditi oko svoje biblijske izobrazbe*. Teološki studij je još uvijek, ne samo kod nas nego i u Europi, premalo biblijski usmjeren.

Čini se kojiput kao da nam je Biblija ispala iz ruke, kao da je zakopana negdje duboko ispod knjiške prašine naših biblioteka, malih ili velikih, učilišnih ili župnih. Ne preostaje nam drugo nego da je ponovno uzmemo u ruke. Sveto pismo nije Crkvi dano da ga *konzervira, pohrani u ukusno izgrađeni muzej*, nego da ga objelodani i razjasni ljudima današnjice i sutrašnjice.

Ako Bibliju ne budemo mi svećenici i biskupi ozbiljnije uzimali u obzir, nećemo moći oživotvoriti istine vjere i nećemo moći mirne savjesti u treće tisućljeće. U oživotvorenju Biblije i u suživljavanju s njome trebao bi nam biti uzorom rimski biskup *papa Ivan Pavao II.* koji je sve svoje dokumente – pisma, enciklike, pobudnice – i govore temeljio na Bibliji; sva njegova razmišljanja iz Biblije izlaze i Bibliji se stalno vraćaju. Suočeni s velikim zadaćama ovog vremena, suočeni sa stalnim i brzim promjenama, moramo Bibliju približiti narodu. Biblija mora biti uvijek prva Knjiga i za pastira i za stado, i za voditelja i za zajednicu.

Zusammenfassung

GEGENWARTSBEZOGENHEIT UND REGELMÄSSIGKEIT DER BIBEL HEUTE

1. Der Autor zeigt vorerst, wie sich die Kirche zur Bibel in den letzten 100 Jahren verhielt. In einigen Zeilen berichtet er über das wichtigste in den Enzykliken a) *Providentissimus Deus* (Leo XIII, 1893), b) *Divino Afflante Spiritu* (Pius XII, 1943), c) *Dei Verbum* (Paulus VI, 1963), d) *Die Interpretation der Bibel in der Kirche* (Päpstliche Bibelkommission, Joannes Paulus II, 1993), e) *Die Institute der Hl. Stuhl* (Bibelkommission, Das Bibelinstitut in Rom).

2. Im zweiten Teil legt Autor das Dokument der Päpstlichen Bibelkommission *Die Interpretation der Bibel in der Kirche, Zeile per Zeile, Teil per Teil ...* dar. Zunächst spricht er über die Methoden und Zugänge für die Interpretation der Hl. Schrift (insb. über die Historisch-kritische Methode und über den fundamentalistischen Umgang mit der Hl. Schrift). Danach spricht er über die Probleme der Hermeneutik, also über die Kunst des rechten Verstehens der Bibel. Im dritten Teil unterstricht er einige charakteristischen Dimensionen der katholischen Schriftauslegung: was zeichnet eine Auslegung der Hl. Schrift in der Katholischen Kirche aus? Woran besteht der Auftrag eines katholischen Exegeten? Der vierte Teil des Dokumentes *Die Interpretation der Bibel in der Kirche* ist sehr wichtig, und Autor hat sich bei diesem Teil lange aufbehalten.

3. Im dritten Teil des Artikels Autor spricht a) über das Bibellesen in der Liturgie und außerhalb der Liturgie (*lectio divina, contemplatio, meditatio, discretio*); b) über das Bibelpastoral; c) über die Bibelausgaben, über den Umgang mit der Bibel in den Medien (*Video, Films, Computer ...*); d) gibt einige Ansatzpunkte anhand des Katechismus der Katholischen Kirche und *Dei Verbum*, wie man mit der Bibel im Pastoral umgehen sollte.

Schlüsselworte: *Bibel, Interpretation der Bibel, Exegese, Bibel im Leben der Kirche, Vaticanum II u. Bibel.*